

UOT 81'1

NURAY ƏLİYEVƏ

NAXÇIVAN DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRİNDƏ SABİT SÖZ BİRLƏŞMƏLƏRİ

Məqalədə Azərbaycan dilinin Naxçıvan dialekt və şivələrinin lüğət tərkibində olan sabit söz birləşmələri-frazeoloji birləşmələr tədqiqata cəlb olunmuşdur. Göstərilir ki, bu söz birləşmələri özündə xalqın milli xüsusiyyətlərini, məşğuliyyətini, təsərrüfat formalarını, adət-ənənələrini və regionun özünəməxsusluqlarını ehtiva edən zəngin dil faktlarıdır. Naxçıvan dialekt və şivələrində Azərbaycan ədəbi dili və digər dialekt və şivələrimizdən fərqli bir çox frazeoloji birləşmələr vardır ki, onlar ədəbi dilin zənginləşməsində də mühüm rol oynayır. Frazeoloji vahidlər uzun və tarixi bir inkişaf yolu keçmişdir. Çoxəsrlik zaman məsafəsi qət etməsi onları əmələ gətirən komponentlərin ilkin mənalınının tam və ya qismən itməsinə səbəb olmuş, eyni zamanda onlar bütövlükdə müstəqil mənə qazanaraq sabitləşmişlər. Ədəbi dilin inkişafı, bədii üslubun daha təsirli olmasına kömək etmək üçün dialekt və şivələrimizdə, o cümlədən Naxçıvan dialekt və şivələrində işlənən sabit söz birləşmələrinin toplanması və öyrənilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir.

Açar sözlər: *Dialektologiya, şivə, söz birləşmələri, frazeologiya*

İndiyə qədərki dialektoloji tədqiqatlarda çox az toxunulan və ya heç toxunulmayan şivə frazeologiyasının tədqiqi göstərir ki, bu vahidlər müxtəlif ictimai-iqtisadi amillərin meydana çıxmasını aydın şəkildə əks etdirir və tarixən zəruri ehtiyac nəticəsində tədricən formalaşmış, zənginləşmə prosesi keçirərək bir sistem halına düşmüşdür. Frazeoloji vahidlər tərkibcə sabit və obrazlılıq xüsusiyyətlərinə malik olduğundan onlar dildə əsrlər boyu öz mənasını itirmədən yaşaya bilir. Bu birləşmələr çox möhkəm milli xüsusiyyətlərə malikdir. Eyni zamanda Naxçıvan dialekt və şivələrində frazeoloji vahidlərin omonimlik, sinonimlik və antonimliyi də nəzərə çarpır. Frazeoloji vahidlər uzun zamandan bəri xalq içərisində yaşayıb möhkəmlənən və həmin xalqın milli xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirən zəngin dil materialıdır. Bu dil materialından həm ədəbi dilin yazılı qolunda, həm də sifahi qolunda həmişə geniş şəkildə istifadə edilmişdir. Frazeoloji vahidlərdən təkcə bədii üslubda yazılan əsərlərin dilində yox, eyni zamanda elmi üslubda yazılan əsərlərin dilində də geniş şəkildə və yaradıcılıqla istifadə edilmişdir.

Ümumxalq dilinin frazeologiyası müxtəlif ictimai-iqtisadi amillərin meydana çıxmasını aydın şəkildə əks etdirir. Frazeoloji vahidlər tərkibcə sabit və obrazlılıq xüsusiyyətlərinə malik olduğundan onlar dildə əsrlər boyu öz mənasını itirmədən yaşaya bilir. Bu vahidlərdə sözlər elə birləşir ki, onları bir-birindən ayırmaq, birini başqası ilə əvəz etmək və ya hər sözü müstəqim mənada düşünmək olmur. Onları başqa dillərə olduğu kimi tərcümə etmək də olmur. Ədəbi dilin lüğət tərkibində olduğu kimi, Azərbaycan dili dialekt və şivələrinin cənub qrupuna daxil olan Naxçıvan dialektinin lüğət tərkibi də yuxarıda qeyd etdiyimiz xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirən sabit söz birləşmələri-frazeoloji vahidlərlə zəngindir. Ədəbi dilimizdə frazeologiya dilçiliyimizin bir sahəsi kimi müəyyən qədər öyrənilsə də, dialekt və şivələrimizin frazeologiyasının hələ də ciddi tədqiqata ehtiyacı var. Onu da nəzərə alsaq ki, bu cür şivə xarakterli sabit söz birləşmələri əsasən yaşlı nəslin nitqində qorunub saxlanır, onların toplanıb tədqiq olunması bu gün olduqca əhəmiyyətlidir. Ədəbi dildə, digər dialekt və şivələrimizdə olduğu kimi, Naxçıvan dialektinin də lüğət tərkibi frazeoloji vahidlərlə zəngindir. Frazeoloji vahidlərin aşağıdakı növləri vardır: idiomlar, ibarələr, atalar sözləri, zərbi-məsəllər.

Idiomlar həqiqi mənalı sözlərin qarşılığı olub, onu məcazi mənə ilə bildirən sabit söz birləşmələrinə deyilir [6, s.100]. Naxçıvan dialektinin leksikasında işlənən idiomları işlənmə dairəsinə görə üç qrupa bölmək olar: 1) Həm şivədə, həm də ədəbi dildə eynilə işlənən idiomlar;

2) Ədəbi dildən müəyyən cəhətləri ilə fərqlənən idiomlar; 3) Ancaq şivənin özünə məxsus olan idiomlar. Həm ədəbi dildə, həm də adı çəkilən dialekt və şivələrdə eyni mənada işlənən idiomlar əsasən çoxluq təşkil edir. Belə idiomlar daha çox bədən üzvlərinin adını bildirən ayaq, bel, qol, əl, qaş, göz, üz, ağız, baş, boyun, ürək kimi sözlərin məcazi mənada işlənməsi ilə yaranır. Belə frazeoloji birləşmələr çox vaxt sərbəst söz birləşmələri ilə üst-üstə düşür. "Sərbəst söz birləşmələrindən fərqli olaraq frazeoloji vahidlər həmin söz birləşmələrinin yeni metaforik mənə qazanması ilə yaranır. Belə frazeoloji vahidlər türk dillərində çox işləkdir" [8, s.55]. Bu vahidlər gəlmək, görmək, düşmək, qoymaq və başqa feillərlə məcaziləşərək idiomlar əmələ gətirir.

İdiomlar quruluşu və semantikasına görə mürəkkəb sözlərə çox oxşayır. Lakin idiomların özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır. Belə ki, onların ifadə etdiyi məfhum konkret olur. İdiomlar bu və ya digər sözün ekvivalenti olaraq dildə özünü göstərir və quruluşca aşağıdakı kimi olur: Adlıq halda olan ismin feillə birləşməsindən əmələ gələnlər: göz dəymək, göz ağartmaq, dil vermək, üz çevirmək, üz vurmaq, üz tutmaq, əl tutmaq, ayaq açmaq, əl üzmək, baş aparmaq, əl gəzdirmək, ağız açmaq və s. göstərdiyimiz nümunələr həm ədəbi dildə, həm də Naxçıvan dialektində fəal şüurətdə işlənir.

Frazeoloji birləşmələrin bir növü olan idiomların bir qrupu isə yönlük halda olan isimlərin, bir çox feillərin məcaziləşməsi yolu ilə əmələ gəlir. Naxçıvan dialektində işlənən bu cür quruluşlu birləşmələrin də əksər qismi həm ədəbi dildə, həm də dialektində eyni mənada işlənən ifadələrdir. Belə ifadələrə aşağıdakıları misal göstərmək olar: ələ almaq, ələ salmaq, ələ gətirmək, bəndə düşmək, ələ vermək, ayağa düşmək, ayağa salmaq, gözə girmək, gözə gəlmək, gözə soxmaq, gözə dürtmək, gözə dəymək, gözə kül üfürmək, başa vurmaq, başa çırpmaq, ağıza düşmək, dilə tutmaq.

İdiomların bir qismi isə çıxışlıq halında olan isimlərin feillərlə əlaqəsindən əmələ gəlir: üzdən keçmək, üzdən salmaq, əti üzdən götürmək, dildən qaçırmaq, dildən düşmək, dildən iti, dildən pərgar, başdan sovdu, başdan saqqat, başdan çıxmaq, başdan olmaq, qulaqdan qut olmaq, başdan eləmək, ağızdan düşmək, ağızdan diri, ağızdan yava, ağızdan söz qaçırmaq, əldən qalmaq, əldən getmək, gözdən salmaq, gözdən düşmək.

Naxçıvan dialektində bir qisim idiomlar da vardır ki, onlar ədəbi dildə işlənmir. Belə idiomların sayı ədəbi dildəkilərə nisbətən azdır. Onlara misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar: qulağı gəlmək (qulağı cingildəmək), burnu yellənmək, təşənəyi qalxmaq (başqasını saymamaq, dava etmək, savaşımaq üçün adam axtarmaq, vur-vurum demək), kəli qaçmaq (istəməmək, bir şeydən əl çəkmək), kəx'liyi azmaq (mədəsi pozulmaq). gözü atmaq (bir adamı görmək istəməmək, zəhləsi getmək), gözü yemək (bir adamı döyəcəyinə, yıxacağına inanmaq, özünə arxayın olmaq), gözü göy (xəsis), ayağı ağır, əli yüngül (gecə anadan olan adam), əli ağır, ayağı yüngül (gündüz, yaxud səhərə yaxın anadan olan adam), gözü səyirməx' və s.

Naxçıvan dialektində işlənən idiomların bir qismi isə belə bir quruluşa malikdir: mənsubiyyət şəkilçisi qəbul etmiş isimlərin ismin müəyyən hal şəkilçilərini qəbul edərək başqa nitq hissələri ilə - feillə, isimlə və s. birləşməsindən, onların həqiqi mənadan uzaqlaşması vasitəsilə əmələ gəlir. Mənsubiyyət və təsirlik halın şəkilçisini qəbul etmiş isimlərin iştirakı ilə əmələ gələn idiomlara aşağıdakıları misal göstərmək olar: başını yerə soxmaq, başını dik tutmaq, başını götürüb qaçmaq, daş atıb başını tutmaq, başını bələməx', başını girməx', başını qaşımağa vaxtı olmamaq, ağzını sürüməx', ağzını iyləməx', ağzını boza verməx'.

Mənsubiyyət və yiyəlik hal şəkilçisi qəbul etmiş isimlərin başqa sözlərlə birləşməsindən yarananlar: ağzının suyu axır, ürəyini ələ almax, gözünün quyruğu ilə baxmax, gözünün acısını almax, əyağının altında olmaç', avcının içini iyləməç', barmağını dişdəməç', bırıının ucu göynəməç', bırıının üçü tütür, qulağının dalın görməç', qulağının dibinə kimi qızarmax, qarnını sancı ilə doldurmax.

Burada bir qisim idiomlar isə yerlik halda olan isimlərlə işlənir: başda oturmax, başda olmax, gözdə olmax, gözdə qulaxda olmax, əldə etməx', dildə qalmax, üzdə gəzməx' və s.

Bəzi idiomlar isə mənsubiyyət və çıxışlıq hal şəkilçisi qəbul etmiş isimlərlə başqa nitq hissələrinin birləşməsindən əmələ gəlir: əlində saxlamax, ağzında dili pişməx', qarnında otuz iki tülkü balalamaq, gözündə saxlamax və s.

Sabit söz birləşmələri içərisində idiomlar dilimizin lüğət tərkibinin ən canlı, ən zəngin, ən çox işlənən qismini təşkil edir [7, s.148]. Onlar müəyyən məfhumları dolayı yolla, məcazi mənə vasitəsilə ifadə etsə də, öz miqdarı etibarilə qeyri-məhdud və geniş bir sahəni əhatə edir. İdiomlar ədəbi dilin və dialektlərin lüğət tərkibi ilə elə qaynayıb-qarıxmışdır ki, bu gün hər hansı bir mətni, dialekt materialını təhlil edərkən, ilk baxışdan onları seçmək və ayırmaq çətin olur.

İbarələr: Sabit söz birləşmələrinin maraqlı növlərindən biri də ibarələrdir. İbarələrdə də sözün həqiqi deyil, məcazi mənada işlənməsi əsas yer tutur. Məhz bu xüsusiyyətinə-məcazi mənada işlənməsinə görə ibarələrlə idiomlarda oxşar xüsusiyyətlər var. "Məhz elə məcazilik, emosionallıq bu ifadələrin-sabit söz birləşmələrinin arasındakı oxşar cəhətlərdəndir. Bununla belə ibarələrlə idiomlar arasında fərqli xüsusiyyətlər də var. Bu xüsusiyyətlərdən biri idiomdakı sözlərin, əsasən, hamısının məcazi mənada işlənməsi, ibarədə isə bu birləşməni əmələ gətirən sözlərdən birinin –ikinci tərəfin həqiqi mənada, birinci tərəfin isə məcazi mənada işlənməsidir" [6, s.98]. Naxçıvan dialektinin lüğət tərkibində ibarələr idiomlar qədər zəngin deyil. Lakin bu o demək deyil ki, dialekt və şivələrimizdə, o cümlədən Naxçıvan dialektində ibarə yoxdur. Buradakı ibarələr də idiomlar kimi ya ədəbi dildə olduğu kimi, ya da fərqli şəkildə işlənir. Yaxud da bu ibarələr yalnız dialektin özünə məxsus olan ibarələrdir. Naxçıvan dialektində maraqlı ibarələr vardır: Zəli Sənəm, balta diş, at dili (buğda), quşbaşı qar, yelpix' at, çəpix' uşax, yadı-yapalax adam, süddü bulax, vəlayax (adam), çinçavat (adam), şana barmax (adam), dörd böyrəx' (adam), qurd ürəyi yeməx', çalası (adam), dargöz (adam), toy toxlusu (məclisdə heç bir iş görmədən dolaşan adam), atıcının hı: deyəni (özünü iş görməyib özgəsini buyuran). -Zəli Sənəm oqədərə göydü ki, özü də çörəx' yemir, çöpə dönüp. Zəli sözü həqiqi mənada- qan soran həşəratlardan birinə verilən addır. Lakin bu söz Naxçıvanın bəzi yerlərində xəsis mənasında işlənir. Bu söz eyni zamanda məcazi mənada da işlənir. Bu zaman o, həqiqi mənəsindən uzaqlaşır. Zəli Sənəm ifadəsində zəli sözü xəsisliklə yanaşı qansoran mənasını da ifadə edir. Bu ifadədə zəlidə olan əlamət şəxsin üzərinə köçürülmüşdür.

Çalası sözü şivələrdə maya mənasında işlənir. Göyçay keçid şivələrində, Qazax dialektində də bu söz eyni mənəni daşıyır [2, s.94]. Lakin Naxçıvan dialektində bu sözün məcazi mənəsi də vardır. Çalası sözü məcazi mənada araqızışdıran, birindən digərinə söz aparıb gətirən, xəbərçi mənəsini ifadə edir. Ona görə də çalası adam deyəndə çalası sözü ibarə kimi çıxış edir, daha doğrusu söz öz ifadə etdiyi həqiqi mənədən uzaqlaşmış, yeni bir mənə məcazilik kəsb edir: -A Fatı balam, get Səlbi xalannan bir qaşx çalası al gəkgə südümüzü çalax. -Çəpgöz Səlbi elə çalasıdı ha, özü kimisi bir də özüdü. Birinci cümlədə çalası sözü həqiqi mənada, ikinci cümlədə isə bu söz məcazi mənada işlənərək ibarə əmələ gətirmişdir. Onu da qeyd edək ki, çalası sözü türk dilinin Çanakkale və başqa şivələrində çalacak şəklində işlənir.

Naxçıvan dialektində işlənən ibarələrin bir qismi isə insan adlarına qoşularaq ləqəb bildirir. Belə sözlərə burada ayama deyirlər. Ümumiyyətlə, Naxçıvanın bir çox kəndlərində ayamasız adam tapılmaz. Məsələ burasındadır ki, ayama verilərkən, birinə ayama deyərkən onun hər hansı bir əlaməti, ya xarici görünüşü, ya daxili aləmi əsas götürülür. Bu xüsusiyyət, bu əlamət ya düzünə, yəni sözün həqiqi mənada işlənməsi yolu ilə ifadə edilir, ya da məcazi mənə daşıyan sözlərlə ifadə olunur. Elə buna görə də bütün ayamaları ibarə hesab etmək olmaz, ona görə ki, ibarədə məcazilik əsasdır. Əgər ayama bildirən sözdə məcazilik yoxdursa bu, ibarə deyil, əksinə əgər məcazilik varsa, onda bu ayamanı ibarə saymaq olar. Fikrimizi aydınlaşdırmaq üçün

aşağıdakı misallara diqqət yetirək: şəxslərə rənginə, zahiri əlamətlərinə görə də ayama verirlər. Məsələn: Göygöz Fatma, Murğuz Əli, Qara Fatma, Taygöz Həsən, Beçə Əli, Qozbel Alı. Bu kimi ləqəblər eyni adlı adamların birini digərindən fərqləndirmək üçün onların əlamətlərinə görə verilmişdir. Bu adlar həqiqi mənada işləndiyi üçün onları ibarə hesab etmək olmaz. Belə ki, Göygöz Fatma deyəndə həmin şəxsin gözünün göy olması, Murğuz Əli – həmin şəxsin sarı olması (Naxçıvan dialektində murğuz//murquz sözü sarı mənasında işlənir), Taygöz Həsən deyəndə onun birgözlü olması nəzərdə tutulmuşdur.

Lakin elə ayama bildirən sözlər də vardır ki, onlar həqiqi mənada deyil, məcazi mənada işlənərək ibarə əmələ gətirir. Məsələn: Qaşıq Əsəd deyəndə qaşıq sözü məcazi mənada, yəni aranı qarışdırmaq mənasında işlənmişdir. Qır Salman birləşməsindəki qır sözü də məcazi mənada-çox danışan, adamı yoldan saxlayan mənalarını ifadə edir. Belə ibarələrə aşağıdakıları misal göstərmək olar: Zır Hacı, Çömçə Qulam, Cəhrə Sədəf, Dana Kərim, Kal Kərim, Tülkü Cəfər, Yumaq Həcər. Bu ifadələrdə işlənmiş Zır (qanmaz), Çömçə (qarışdırın), Cəhrə (aravuran), Dana (ədəbsiz), Kal (mərifətsiz), Tülkü (hiyləgər), Yumaq (qocalmış, yumru) mənalarını verir. Belə ifadələri ibarə saymaq olar. Belə ibarələr çoxdur.

Dilimizdə olan frazeoloji birləşmələrin bir növü də atalar sözü və zərbi-məsəllərdir. Atalar sözləri öz quruluşuna görə də digər frazeoloji birləşmələrdən fərqlənir. “Belə ki, idiomlar, ibarələr söz birləşməsidir. Lakin atalar sözləri cümlədir. Bu cümlələr sadə və mürəkkəb ola bilirlər” [5, s.7]. Naxçıvanda işlənən atalar sözləri ədəbi dildəki atalar sözlərindən bəzən tərkibindəki cümlələrə görə fərqlənir. Məsələn: Ədəbi dildə belə bir atalar sözü var: Yarımadım odundan, kor oldum tüstüsündən. Naxçıvan dialekt və şivələrində bu atalar sözü: “İsinmədix' isdisinə, kor oldux tüsdüsünə” şəklində işlənir. Yaxud, ədəbi dildə: “Qız ağacı, qoz ağacı, sındırarsan yox əlacı”; Naxçıvanda isə: “Qız ağacı, qoz ağacı, hər yetən bir selbə atar” şəklində işlənir. Ədəbi dildə: Analı qızın özü böyüyər, anasız qızın sözü; Naxçıvanda: Analı qızın işi görünər, anasızın dişi. Ədəbi dildə: Ulamasını bilməyən köpək sürüyə qurd gətirər; Naxçıvanda: Hürüşünü bilmiyən it özünə qurt gətirər. Ədəbi dildə: Anası çıxan ağacı balası budaq-budaq gəzər; Naxçıvanda: Ağaca çıxan keçinin putağa baxan oğlağı olar. Ədəbi dildə: Könülsüz köpəyin sürüyə xeyri olmaz; Naxçıvanda: Zornan gedən kopəx' qoyuna fayda verməz. Ümumiyyətlə, atalar sözlərində rast gəldiyimiz bu fərqlər onların ifadə etdiyi mənaya xələl gətirmir.

Frazeoloji vahidlər uzun və tarixi bir inkişaf yolu keçmişdir. Çoxəsrlik zaman məsafəsi qət etməsi onları əmələ gətirən komponentlərin ilkin mənalarının tam və ya qismən itməsinə səbəb olmuş, eyni zamanda onlar bütövlükdə müstəqil mənə qazanaraq sabitləşmişlər. Bildiyimiz kimi, bütün türk dillərində ən çox işlənən frazeoloji vahidlər birləşmə tipli olanlardır. Fikrimizcə, buna səbəb frazeoloji vahidlərin məhz söz birləşməsindən əmələ gəlməsidir. Dildə ilk dəfə sözlərin nominativ mənaları yaranmışdır. Bu nominativ mənəli sözlərdən sərbəst birləşmələr əmələ gəlmişdir. Sonralar sözlər məcazi mənalar kəsb etmiş və məcazi mənəli sözlərdən isə frazeoloji vahidlər yaranmışdır. Frazeoloji vahidlər öz inkişafını davam etdirərək dilin müəyyən mərhələsində mürəkkəb sözə çevrilir.

Hər hansı bir dilə mükəmməl yiyələnməyin əsas faktoru o dilin frazeologiyasını dərinləndirən bilməkdir. Frazeologiya dildə ən çətin mənimsənilən laydır. Dildəki frazeoloji vahidlər dilin daşıyıcısı olan xalqın tarixi, adət-ənənəsi, psixologiyası və düşüncə tərzinin ifadəçisi olduğundan hər hansı xalqın dilindəki frazeoloji vahidlərin linqvistik araşdırılması nəticədə həmin xalqın tarix və etnoqrafiyasının, həyat və yaşayış tərzinin öyrənilməsinə gətirib çıxarır. Naxçıvan dialekt və şivələrində işlənən sabit söz birləşmələrinin quruluşu ədəbi dildən o qədər də fərqlənmir. Ədəbi dilin inkişafı, bədii üslubun daha təsirli olmasına kömək etmək üçün dialekt və şivələrimizdə, o cümlədən Naxçıvan dialekt və şivələrində işlənən sabit söz birləşmələrinin

toplanması və öyrənilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan dilinin Naxçıvan qrupu dialekt və şivələri. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1962, 326 s.
2. Azərbaycan dialektoloji lüğəti. Ankara: TDV Yayın Matbaacılık, 2003, 653 s.
3. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. 4 cildə. II cild. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1966, 595 s.
4. Azərbaycan dilinin qərb qrupu dialekt və şivələri. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1967, 283 s.
5. Atalar sözü. Toplayanı Ə.Hüseynzadə. Bakı: Yazıçı, 1981, 336 s.
6. Cəfərov S.Ə. Müasir Azərbaycan dili. II hissə. Leksika. Bakı: Şərq-Qərb, 2007, 192 s.
7. Mahmudova Q. Türk dillərinin frazeologiyası. Üç cildə. II cild. Qırçaq qrupu türk dillərinin frazeologiyası. Bakı: Nurlan, 2009, 284 s.
8. Mirzəliyeva M. Türk dillərinin frazeologiyası. Üç cildə. I cild. Karluq qrupu türk dillərinin frazeologiyası. Bakı: Nurlan, 2009, 216 s.

*AMEA Naxçıvan Bölməsi
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
e-mail: naliyeva22@mail.ru*

Nuray Aliyeva

PHRASEOLOGICAL COMPOUNDS IN NAKHCHIVAN DIALECTS AND ACCENTS

The article involved the study phraseological compounds in the Nakhchivan dialects and accents of the Azerbaijani language. It is shown that these word combinations are rich language facts that include national characteristics, employment, economic forms, traditions and peculiarities of the region. There are many phrases in Nakhchivan dialects and accents unlike the Azerbaijani literary language and other dialects and accents that they also play an important role in the enrichment of the literary language. Phraseological units have gone a long and historic development. Completion of the large-scale distance led to the complete or partial disappearance of the initial meanings of the competing systems and at the same time, they have generally been proven independent. For the development of literary language and to help make the artistic style more effective the collection and study of phraseological word combinations used in our dialects and accents, including in Nakhchivan dialects and accents is of great importance.

Keywords: *Dialectology, accent, word combinations, phraseology.*

Нурай Алиева

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ СЛОВСОЧЕТАНИЯ В НАХЧЫВАНСКИХ ДИАЛЕКТАХ И ГОВОРАХ

Статья посвящена изучению фразеологических словосочетаний Нахчыванских диалектов и говоров азербайджанского языка. Показано, что эти словосочетания являются

богатыми языковыми фактами, которые включают национальные особенности, занятость, экономические формы, традиции и особенности региона. Есть много фраз в Нахчыванских диалектах и говорах в отличие от азербайджанского литературного языка и других диалектов и говоров, что они также играют важную роль в обогащении литературного языка. Фразеологические единицы прошли длительное и историческое развитие. Завершение крупномасштабного расстояния привело к полному или частичному исчезновению первоначальных значений конкурирующих систем, в то же время они в целом доказали свою независимость. Для развития литературного языка и, для того, чтобы сделать художественный стиль более эффективным, большое значение имеет сбор и изучение фразеологических словосочетаний, используемых на наших диалектах и говорах, включая Нахчыванские диалекты и говоры.

Ключевые слова: *диалектология, говор, словосочетания, фразеология.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma: İlkin variant 21.06.2019

Son variant 23.10.2019